

Universitätsbibliothek Wuppertal

Sexti Julii Frontini, Viri Consularis, Quæ Exstant

Frontinus, Sextus Iulius

Amstelodami, 1661

De limitibus, a Petro Scriverio ex membranis primum editum

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1185](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1185)

S E X T I
JULII FRONTINI,
VIRI CONSULARIS,
D E
L I M I T I B U S,
A
P E T R O S C R I V E R I O

Ex membranis primum editum.

SEXTI

IULII FRONTINI

VIRI CONSULARIS

DE

LIMITIBUS

A

PETRO SCRIVERIO

Ex membranis veteribus editum.

V.

D

Decorative initial

concordia
Luna
nunt
plerum
cum
Postic
firi in
mum
tum,
to ad
man
cra &
diob

S E X T I
JULII FRONTINI,
V. C.
D E L I M I T I B U S

A
P. SCRIVERIO

Ex membranis primum editum.

LIMITUM prima origo, sicut Varro descriptis, ad disciplinam ^a rusticam noscitur pertinere, quod Aruspices orbem terrarum in duas partes dividerunt. Dextram dixerunt Septentrioni subjacere, sinistramque à Meridiano terræ esse: Orientem & Occasum, quod eo Sol & Luna occidere & oriri spectentur. Et, sicut quidam garriunt Architecti, delubra in Occidentem rectè spectare scripserunt. Aruspices alterâ lineâ à Septentrione ad Meridianum dividerunt terram: & à Meridiano ultrâ Anticâ; citrà; Posticâ nominaverunt. Ab hoc fundamento majores nostri in agrorum mensurâ videntur constituisse rationem. Primum duos limites duxerunt, unum ab Oriente in Occasum, quem vocaverunt Decumanum: alterum à Meridiano ad Septentrionem, quem Cardinem appellaverunt. Decumanus autem ^b dividit agrum dextrâ & sinistra: Cardo; citrà & ultrâ. Quare Decumanus à decem potius quàm à duobus vocatur, cum omnis ager eo sine in duas dividatur partes;

^a Lego Etruscam. ^b dividebat.

partes: & ut Duopondium & Duoviginti, quod dicebant antiqui, nunc dicitur Dupondium, & ^a Deviginti; sic & Duodecimanus factus est Decumanus. Cardo nominatur, quòd ^b directim à cardine cœli est. Nam sine dubio cœlum vertitur in Septentrionali orbe. Postea hoc ignorantes majores nostri, nonnulli ^c ita secuti sunt, ut quidam agri magnitudinem, ^d quia longior erat, fecerint Decumanum. Itaque nostram quidem plagam spectant, sed ita aduersi sunt, ut sint contra Septentrionem: ut in agro Campano, qui est circa Capuam, ubi est Cardo in Oriente, & Decumanus in Meridiano. Ab his duobus omnes agri partes nominantur. Reliqui limites fiebant angustiores, & inter se distabant paribus intervallis: qui spectabant in Orientem, dicebant Vorfos: qui dirigebantur in Meridianum, dicebant Transvorfos. Hæc vocabula in Lege quæ est in agro Vritano in Galliis, & in quibusdam locis adhuc permanere dicuntur. Limites appellati sunt Transversi, à limo, id est, antiquo verbo, transversi; à quo dicunt Poëtæ limos oculos, item linum cinctum, quòd purpuram transversam habeat: item limina ostiorum. Alii Versos & Transversos dicunt limites à liminibus, quòd per ea in agros & foras eatur. Hi ab incolis variis ac dissimilibus vocabulis à cœli regione, aut à loci naturâ sunt ^e cogniti & nominati: in alio loco sic, in alio aliter: sicut in Tusciâ, & Umbriâ, & circa Fanum Fortunæ: qui ad mare spectant, Maritimos appellant; & qui & ad montes, Montanos. Primum agri modulum fecerunt quatuor limitibus clausum, figuræ quadratæ similem, plerumque centum pedum in utrâque parte, quod Græci *f Plectron* appellant, Tusci & Umbri Vorsum. Nostri centenos & videnos pedes in utrâque parte, cujus ex quatuor unum latus, sicut diei duodecim horas, & duodecim menses anni, duodecim decempedas esse voluerunt. Exactum concivium locum primum appellatum, deinde dictum fundum. Hi duo fundi juncti jugerum

^a Viginti. ^b directus. ^c aliud. ^d quâ. ^e cognominati. f. τριήκοντα.

rum definiunt, deinde hæc duo jugera juncta in unum quadratum agrum efficiunt, quod sint in omnes actus bini in hunc modum. Quidam appellatum dicunt sortem, & centies ductum centuriam. Sunt qui centuriam, majorem modum appellant, ut apud Cremonam, ubi in centuriâ decem & ducenta jugera. Sunt qui minorem, ut in Italiâ Triumvirales agri jugerum quinquagenûm. Nam & omnes in subficivis extremæ centuriæ, quæ non sunt quadratæ, in eâdem permanent appellatione. ^a Optima ergo rationalis agrorum constitutio est, cujus Decimani ab Oriente in Occidentem diriguntur, Cardines à Meridiano ad Septentrionem. Multi mobilem Solis ortum & occasum secuti, variaverunt hanc rationem: sicuti effectum est, ut Decumani spectarent eam partem ex quâ Sol oriebatur eo tempore quo mensura acta est. Et multi, ne proximarum coloniarum limitibus ordinatos limites mitterent, ^b ex actâ conversatione descripserunt. Et sic per totum orbem terrarum est unaquæque limitum constitutio ordinata, ubi proxima sibi plagarum cœli conversio fuit. Principium artis ^c mensuræ in agendis positum est experimentis. Exprimi enim locorum modus aut veritas sine rationabilibus lineis non potest, quoniam omnium agrorum extremitas flexuosâ & inæquali clauditur finitione; quæ propter angulorum dissimilium multitudinem, numeris suis manentibus, & cohiberi potest & extendi: nam sola mobile habent spatium, & incertam ^d jugera rerum enunciationem. Sed ut omnibus extremitatibus ^e specie suâ intracclusis constet modus enunciationis, agrum, quousque positio loci permittet, rectis lineis dimetiemur; ex quibus proximam quamque extremitatem per omnes angulos factâ normatione complectimur, & coherentem mensuralibus statutis, certo æstimato spatio, similem futuræ tradimus formæ. Modum au-

V 4

tem

^a Optima ergo ac rationalis. ^b Exactâ conversatione. ^c Ita M. si lego; mensura. ^d Jugerum enunc. ^e Species sua constet, & intracclusi modus enuntietur, agrum.

tem intra lineas clusum rectorum angulorum ratione subducimus : *a* subjectas deinde in extremitatum parte areas, tangentibus nostrarum postulationum podismis, suis lateribus adhærere facimus, & adscriptis spatiis, suis finibus ipsam loci reddimus rationem. Hæc ubique unâ ratione fieri multiplex locorum *b* positio non patitur, oppositis ex aliâ parte montibus, ex aliâ fluminibus, aut ripis; aut *c* quandam cingentibus loci voraginem cum pluribus confragosorum locorum iniquitatibus, sæpe etiam culturis: propter quæ maximè ad artis copiam est recurrendum. *d* Et debet nominatim quæ pars agri in potestatem mensoris est abitura rectorum angulorum ratione constringi. Itaque maximè providere debemus, *e* quo sub ferramentis quidquid occurrerit transeamus: adhibere deinde metiendi diligentiam: quæ propius actu *f* inaccessibleis imitationis effectu lateris longitudinem æquet, & ferramento primo mutato, omnia indomita perpendicularo dirigere, & cujus ex omnibus corniculis expensa ponderibus, & inter se comparata fila *g* tenuère vias, ita perspicere, *h* dum hæc proxima consumptio alterius sola metiatur, tunc dictare metas, & easdem transposito inter extrema metæ ferramento reprehendere, & eodem momento, quo tenebatur, *i* à cepto rigore ad interversuram aut finem perducere. Omnibus autem interversuris, tetrantis locum *k* perpendicularus ostendat. Et cujuscumque loci mensura agenda fuerit, eum circumire ante omnia oportet, & ad omnes angulos signa ponere, quæ normaliter ex rigore agantur: posito deinde & perpen-

a Subjectas deinde extremitatum partes ad rectam gentium nostrarum p. s. aderamus, & adscriptis spatio suo finibus i. l. r. veritatem. *b* natura. *c* Quadam jacentis soli voragine, compluribus c. e. inaequalitatibus. *d* Debet enim minima quaque pars agri in potestate esse mensoris, & habitura r. a. rationem sua postulatione constringi. Lego, Debet enim unaquaque p. a. i. p. e. mensoris, & habitâ r. a. ratione, &c. *e* Quo usu ferramenti. Finesse i. e. laterum longitudines. *g* seu nervias. *h* donec p. c. alterius visis. Sola si mentiantur. *i* ac ceptum rigorem. *k* perpendicularo.

perpenſo ferramento, rigorem *a* obſequendum maximo lateri *b* dictare, & collocatis metis in alteram partem rigorem mittere; qui cùm ad extremum pervenerit parallellon primi rigoris *c* exeat. Et ſi in rigore quædam dubitanda incurrunt, hoc eſt, valles, loca confragoſa, arbores, quæ propter moram aut fructus ſuccidi non poſſunt: nec non ædificia, maceræ, petræ aut montes, & his ſimilia. Et hæc quâcumque ratione optimè fieri poterit, meſuram accipere debebunt. Si fuerit ergo vallis quæ conſpectum agentis exſuperet, per ipſam metis ad ferramentum appoſitis erit *d* deſcendendum, cujus rigoris inceſſum ut à ſe in contrario æquemus, afflictâ antè lineâ capitulum perticæ æqualiter & perpendicularum cultellare debemus. Nam & perpenſum rigorem extendere lineam certum eſt, in quâ cultus locorum perpendicularo aſſignatur. Nam quoties cultellamus ſine lineâ conſpectum *e* iterum sæpe excedimus: & cùm feſtinantes ex eo loco iterum rigorem conſpicimus, tunc *f* in illam perticarum quamvis exiguam converſionem non minus fit diſtenſio. Quòd ſi jacentia fuerint quovis compreſſiore loco ante vallem & ultra quàm perſpici potuerit, evadendæ difficultatis cauſa ſic tranſire in ulteriorem partem, & *g* dictare non minus metas tres, quibus reprehendiſis tranſpoſito ferramento *h* recipere priores oporteat, & perpenſum cœli rigorem quatenus res exegerit perducere debemus.

a Secundum. *b* dictare metas, & collocatis reſpectis in al. p. r. m. *c* excipiat. Sed ſi in rigore dictando quædam devitanda incurrunt, valles, l. c. arbores, quas p. m. a. fructum ſuccidere non oportet: nam adificia, &c. *d* dicendum, c. r. inceſſum ut ſis in contrario æquè adſcendente lineâ à capitulo perticæ æqualiter ad perpendicularum c. d. *e* metarum. *f* in illâ p. q. exiguâ converſione n. m. f. diſtendi quam jacentia quam compreſſiorem autem vallem. *g* dictare metas ne m. t. *h* reſpicere.

*Deſcribat ex membranis, & bonâ fide cum
navis ſuis publicabat,*

PETRUS SCRIVERIUS.

ANNO ∞. ID. C. VI.

In Excerptis Variorum Auctorum

DE LIMITIBUS

producitur fragmentum

EX LIBRO FRONTINI SECUNDO

hujusmodi.

SI termini desint, frequenter inter se possessores propter loci difficultatem totum supercilium, quod augenter ipsa subjacet, inferioribus cesserunt, & contenti fuerunt terminos per summum jugum disponere, nullam secuti rationem. Hæc tamen si occurrunt, non quasi nova intueri debebimus. Plurimis deinde locis terminos sacrificales non in fine ponunt, sed ubi illos sacrificii potiùs opportunitas suadet poni; hoc est loci commoditas, in quo sacrificium abuti commodè possint. Hos terminos non statim finitimos observare debebimus, etiamsi non longè à fine positi fuerint. Frequenter enim viæ finiunt, juxta quas arbores esse solent latiores, sub quas defigere terminos sacrificii causa possessores consueverunt. Verumtamen multi qui non tantùm sacrificii sequuntur consuetudinem, sed etiam rationem, in ipsis finitionibus defigere maluerunt: propter quod adimi fides sacrificialibus palis in totum non potest. Nam & locorum dationes, & trivias, & colliculi finem faciunt. Termini autem si transversè positi fuerint, gammam faciunt, sed non statim trifinium ostendunt.

FRA.

FRAGMENTA

LEGIS MAMILIÆ, ROSCIÆ, PEDUCEÆ, ALIENÆ, FABIÆ.

a K. L. III.

QUÆ. COLONIA. HAC. LEGE. DEDUCTA. QUODVE. MUNICIPIUM. PRÆFECTURA. FORUM. CONCILIABULUM. CONSTITUTUM. ERIT. QUI AGER. b INTRA. FINES. EORUM. ERIT. QUI. TERMINI. IN. EO. AGRO. STATUTI. ERUNT. QUO. IN. LOCO. TERMINUS. NON. c EXTABIT. IN. EO. LOCO. IS. CUJUS. d IS. AGER. ERIT. TERMINUM. e RESTITUENDUM. CURATO. f UTQUE. RECTE. FACTUM. ESSE. VELIT. IDQUE. MAGISTRATUS. QUI. IN. EA. COLONIA. MUNICIPIO. PRÆFECTURA. FORO. CONCILIABULO. JURE. DICUNDO. PRÆERIT. FACITO. UTI. FIAT.

K. L. IIII.

g QUI. LIMITES. DECUMANIQUE. HAC. LEGE. DEDUCTI. ERUNT. QUÆCUMQUE. FOSSÆ. LIMITES. IN. EO. AGRO. ERUNT. QUI. AGER. HAC. LEGE. DATUS. ADSIGNATUS. ERIT. NE. QUIS. EOS. LIMITES. DECUMANOSVE. h OBSEPTOS. NEVE. QUID. IN. EIS. IMMOLITUM. NEVE. QUID. IBI. POSITUM. HABETO. NEVE. EOS. ARATO. NEVE. EAS. FOSSAS. OBTURATO. NEVE. QUIS. SEPITO. QUO. MINUS. SUO. ITINERE. AQUA. IRE. FLUERE. POSSIT. SI. QUIS. ADVERSUS. EA. QUID. FECERIT.

a IN.

^a Id est, KAPIT LEGIS TERTIUM, ita & infra hac lege notæ sunt interpretandæ. b INTER. AD. FINES. c STABIT. d SS. id est, SUPRASCRIPTUS. e DESTITUENDUM. f UTI. QUOD. RECTE. FACTUM. ESSE. VOLET. g QUI. LIMITES. DECUMANI. HAC. LEGE. DEDUCTI. ERUNT. QUÆ. FOSSÆ. IN. AGRO. h OBSEPTO. NEVE. QUID. IN. EIS. INOLITUM. NEVE. QUID. IBI. OBSITUM. HABETO. Aliâs OPPOSITUM. HABETO.

a IN RES. SINGULAS. QUOTIESCUMQUE. FECE-
RIT. b H.S. III. COLONIS. MUNICIPIBUSVE. EIS.
IN. QUORUM. AGRO. ID. FACTUM. ERIT. DA-
RE. DAMNAS. ESTO. PECUNIÆQUE. QUI. VO-
LET. PETITIO. HAC. LEGE. ESTO.

K. L. V.

Q UI. HAC. LEGE. COLONIAM. DEDUXERIT. MŪ-
NICIPIUM. PRÆFECTURAM. FORUM. CONCILI-
ABULUM. CONSTITUERIT. IN. EO. AGRO. QUI.
AGER. INTRA. FINES. c EJUS. COLONIÆ. MUNI-
CII. PRÆFECTURÆ. FORI. CONCILIABULI. ERIT.
LIMITES. DECUMANIQUE. UT. FIANI. d TERMI-
NIQUE. STATUANTUR. CURATO. QUIQUE. FINES.
ITA. STATUERIT. SI. FINES. EORUM. SUNT. DUM.
NE. EXTRA. AGRUM. COLONICUM. TERRITO-
RIUMVE. FINES. DUCAT. QUIQUE. TERMINI.
HAC. LEGE. STATUTI. ERUNT. NE. QUIS. QUĒM.
EORUM. EJICITO. e NEVE. LOCO. MOVETO.
SCIENS. DOLO. MALO. SI. QUIS. ADVERSUS. EA.
FECERIT. IS. IN. TERMINOS. SINGULOS. QUOS.
EJECERIT. LOCOVE. MOVERIT. SCIENS. DOLO.
MALO. f H. S. XXV. IN. PUBLICUM. EORUM.
QUORUM. INTRA. FINES. IS. AGER. ERIT. DARE.
DAMNAS. ESTO. DEQUE. EA. RE. CURATORIS.
QUI. HAC. LEGE. ERIT. JURISDICTIO. g RECIPE-
RATORUMQUE. DATIO. ADDICTIO. ESTO. CUM.
CURATOR. HAC. LEGE. NON. ERIT. TUNC. QUI-
CUMQUE. MAGISTRATUS. IN. EA. COLONIA. MŪ-
NICIPIO. PRÆFECTURA. FORO. CONCILIABULO.
JURE. DICUNDO. PRÆERIT. EJUS. MAGISTRATUS. DE.
EA. RE. JURISDICTIO. JUDICISQUE. DATIO. AD-
DICTIO. ESTO. INQUE. EAM. REM. IS. QUI. HAC.
LEGE. JUDICIUM. h DEDERIT. TESTIBUS. i PU-
BLICE. DUMTAXAT. k IN. RES. SINGULAS. l X. DE-
NUNCIANDI. POTESTATEM. FACITO. ITA. UT. E.
REPU-

a IN. TERMINOS. SINGULOS. b VIII. S. c EIU.SCE. d TERMI-
NATIQUE. e NEVE. COMMOVO. f SS. V. M. N. g. RE-
CIPERATORUMQUE. XX. DATIO. h DIXERIT. i PUBLICIS.
k IN. TERMINOS. SINGULOS. l SS. X.

REPUBLICA. FIDEQUE. SUA. VIDEBITUR. a ET. SI. IS. UNDE. EA. PECUNIA. PETITA. ERIT. CONDEMNATUS. ERIT. EAM. PECUNIAM. AB. EO. DEVE. BONIS. EJUS. PRIMO. QUOQUE. b DIE. EXIGITO. EJUSQUE. PECUNIÆ. QUOD. RECEPTUM. ERIT. PARTEM. DIMIDIAM. EI. CUJUS. UNIUS. OPERA. MAXIME. IS. CONDEMNATUS. ERIT. PARTEM. DIMIDIAM. IN. PUBLICUM. REDIGITO. QUO. EX. LOCO. TERMINUS. ABERIT. SI. QUIS. IN. EUM. LOCUM. TERMINUM. c RESTITUERE. VOLET. d SINE. SUA. FRAUDE. FACERE. LICETO. NEVE. QUID. CUI. IS. OB. EAM. REM. HAC. LEGE. c DAMNAS. ESTO.

ALIUD FRAGMENTUM LEGIS AGRARIÆ.

QUOS. AGROS. QUÆ. LOCA. QUÆVE. ÆDIFICIA. INTRA. FINES. . . . DEDERO. ADSIGNAVERO. IN. EIS. AGRIS. JURISDICTIO. COERCITIO. QUÆ. ESTO. COLONIÆ. ILLIUS. CUJUS. CIVIBUS. AGRIS. ADSIGNABUNTUR.

a ET. SI. DUO. SIMITU. DE. EA. PECUNIA. PETITA. ERUNT. CONDEMNATI. EAM. PECUNIAM. AB. EODEM. AUT. DENIQUE. EIS. PRIMO. &c. b TEMPORE. c DESTITUERE. d SUMMA. EX. SINE. &c. c DARE. DAMNAS. ESTO.

F I N I S.

